

LOKALE EN REGIONALE GESCHIEDENIS EN DE SCHOOL

gredy huisman

Mevr. drs. G.C. Huisman is als vakdidactica verbonden aan het Instituut voor Geschiedenis van de Rijksuniversiteit te Groningen.

inleiding in drieboud

Aan de Zuidlaarderstraatweg, nummer 42, te Noordlaren staat de 'Museumwinkel anno 1900'. Bij het openen van de deur klingelt een ijl belletje om de komst van de klant aan te kondigen. In het vrij donkere achterhuis blijkt zich een volledig ingerichte dorpswinkel anno 1900 te bevinden. Rechts een verweerde houten toonbank met oude weegschaal en gewichten. Uitgestald langs de wanden alle benodigdheden voor een huishouden omstreeks 1900. Men kocht in de winkel of men wachtte tot de winkelier met de hondekar langskwam. Ruilhandel was ook mogelijk.

De meeste koopwaar zit in oude - van afbeeldingen bekende en vertrouwde - verpakking. Veel soorten bonen, patentolie (voor de lamp), raapolie (voor de armen), boterolie (voor de 'rijken'), stroop, koffie, thee, tabak, snijbonen uit het vat, zeep, scheerzeep, rechitzakjes blauw, rijst etcetera. Naast voedingswaren ook veel andere zaken voor huishouding en werk: klompen, holzen (houten klompen met leren bovenstuk, zelfgemaakt), heiboenders, zuigflessen, lampetkannen, oorskoppen, stroopkannen, nachtlampjes, testen voor de stoof, kipperingen, aardappeldoppen, muizevallen, Giles zool beslagen, muggevangens, priktollen en lemen knikkers. En natuurlijk kloosterbalsem (geen goed zo goed als Akker's kloosterbalsem). Het is niet alleen de winkel die ons toont wat men at en waarmee men

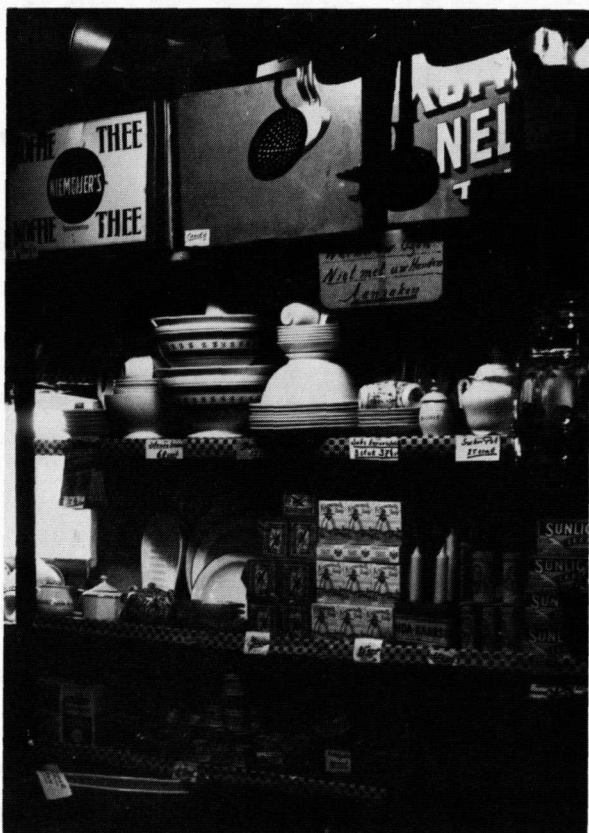
werkte en speelde in een Drents dorp rond 1900.

De eigenaar, Arend Timmer, maakt er levende lokale geschiedenis van, met verhalen en liedjes over de dorpen Noordlaren, Midlaren en Zuidlaren, uit de tijd van zijn ouders, grootouders en hun dorpsgenoten. Hij behoort tot die mensen die niets weg kunnen doen. Hij heeft duidelijk geweten wat hij bewaarde voor zijn museumwinkel (van 1896-1976 was het een 'gewone' winkel). Veel bewaarde hij ook in zijn geheugen: een opslagplaats van mensen en hun belevenissen. Lokale geschiedenis kom je tegen in musea (bijvoorbeeld streekmusea, oudheidkamers) en in verhalen van mensen.

In het gemeentearchief van Groningen bevindt zich onder nummer 75 een 35 centimeter hoge stapel archiefstukken onder de titel: 'Archief van de Raadscommissie voor het kermisvraagstuk'. En na een aantal middagen snuffelen in raadsverslagen, notulen, brieven, enquêtes, rapporten, krantenartikelen, handtekeningacties, affiches, feestprogramma's en oude foto's wordt zichtbaar hoe een deel van de gemeenteraad van de stad Groningen tussen 1916 en 1921 heeft geworsteld met het drankmisbruik en de zedenverwilderling tijdens de Groninger Meikermis.

De Eerste Wereldoorlog en de tijd vlak erna leek een goed gekozen moment dit weinig verheffende volksvermaak af te schaffen. In de loop der eeuwen was de kermis van handelsmarkt met voorlichtend karakter en attracties geworden tot een treurig namaaksel.

"In 'Brieven over de Vereenigde Nederlanden' door J. Grab-

ner, Haarlem 1792, heeft de schrijver het ook over de liefhebberijen en uitspattingen der toenmalige Hollanders. Kermissen vindt schrijver, "om tot nut van den handel te "dienen zoals de Leipziger en andere missen, onnoodig", "maar..."het voornaamste oogmerk derzelve schijnt "enkel het vermaak des gemeenen mans ten doel te hebben, ten einde hem ten minste eenmaal in 't jaar gelegenheid te geven om zijn zuinig bijeengebrachte spaarpot "naar eigen goeddunken te verteeren" en "ze in handen "te leveren van omreizende tooneelspelers, koorddansers, "kunstige paardberijders, balanceerders, marionetten- "spelers, chineesche schimmen, goochelaars, kwakzal- "vers en hansworsten"...

De redactie van 'De Oude Tijd', 1869, schrijft over hetzelfde onderwerp:

"Met genoegen zien wij, dat door de meerdere beschaving "de barbaarsche pretmakerijen uit de wereld geraken, - "dat de woeste, ruwe uitspattingen, als kermissen en "andere, haren ondergang nabij zijn, of evenals de "speelreijes van karakter veranderen"... (blad. 70 en 71).

Zoo werd reeds in 1792 en 1869 geoordeeld, niet door kluzenaars, maar door mannen die zóó veel belang stelden in volksgebruiken en -feesten, dat ze alles daarover verzamelden, mannen die gaarne het volk mooie feesten gunden!

(1)

Op het eerste gezicht lijkt het een zaak van lokaal belang. Het verhaal over de Groninger Meikermis heeft een eigen 'couleur locale'. Maar uit de aanwezige archiefstukken blijkt duidelijk dat men zich in vele Nederlandse steden en dorpen met deze problematiek bezighield. (Het hoogtepunt van naïeve(?) actievoering in dit opzicht: de drooglegging in de VS wordt opeens in ander licht bezien!)

Groningen is Groningen. Maar ook: Groningen is een deel van de wereld en geen eiland. De studie van lokale geschiedenis begint vaak in een archief.

Pratend met een Drentse vrouw over ziekte en dood kwam het gesprek op de Spaanse griep, die aan het eind van de Eerste Wereldoorlog in heel West-Europa een groot aantal slachtoffers eiste. In korte tijd stierven veel (héél véél ze zei zelfs) mensen uit haar dorp aan deze ziekte, waartegen op dat moment weinig of niets gedaan kon worden.

Hoogtepunt was de maand november van 1918. De kerkklok mocht zelfs niet meer - zoals gebruikelijk bij begrafenissen - geluid worden: de klok zou die novembermaand vrijwel dagelijks gebeierd hebben en de onrust in het dorp nog hebben verhoogd. Een bezoek aan het kerkhof te Anloo volgt. Is daar na te gaan hoeveel mensen stierven in november 1918? Of vlak daarvoor en daarna? De zerken, vrij dicht bijeen in het midden van het kerkhof, tonen namen en data:

Niesje Greving geb. 4- 9-1917 gest. 4-11-1918

Niesje Everts	geb. 8-11-1907	gest. 5-11-1918
Geert Kasemir	geb. 14- 2-1918	gest. 6-11-1918
Jantien de Mars	geb. 2-12-1860	gest. 10-11-1918
F. Meelter	geb. ?- 9-1846	gest. 12-11-1918
Jan Hovenkamp	geb. 18- 4-1872	gest. 15-11-1918
Lucas Goedkoop	geb. 7-11-1889	gest. 15-11-1918
Geesje Hingstman	geb. 21- 2-1890	gest. 16-11-1918
Albert Kors	geb. 9- 7-1889	gest. 28-11-1918
Albert Pieters	geb. 7- 3-1894	gest. 28-11-1918

De eerste neerslag van een verhaal waarover nog heel veel vragen zijn te stellen, die misschien geheel, misschien ten dele zijn te beantwoorden. Een bezoek aan het kerkhof kan het begin zijn van een eigen onderzoek. Lokale geschiedenis vind je al als je om je heen kijkt.

Wie in Groniek schrijft over lokale geschiedenis vraagt zich wel af wie de lezers zouden kunnen zijn. Bij het verzamelen van de gegevens in dit artikel werd gedacht aan hen die zich betrokken voelen, misschien vanaf de zijlijn, bij water op school aan het vak geschiedenis wordt gedaan en aan hen die in de school het vak geschiedenis geven of dit in de (nabije) toekomst hopen te doen.

lokale geschiedenis: een omschrijving

Wat is lokale geschiedenis? De meest globale, eenvoudige omschrijving van de term lokale geschiedenis in verband met schoolgeschiedenis is: de studie van een beperkt gebied op bereikbare afstand, met gebruikmaking van materialen die voor de leerling toegankelijk zijn. In de meeste gevallen waarin alleen de term lokale geschiedenis wordt gebruikt, kan ook gelezen worden lokale (regionale) geschiedenis.

In de Engelse literatuur over lokale geschiedenis wordt onderscheid gemaakt tussen local history en local history. De klemtoon bepaalt de betekenis van het begrip. Door die beide omschrijvingen wordt iets van de problematiek rondom de lokale geschiedenis aangeduid. Lokale geschiedenis geeft aan dat het lokale illustratieve waarde heeft voor de algemene geschiedenis; het omvat exemplen van nationale gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen. Door het concrete van die voorbeelden wordt de algemene, nationale geschiedenis aanschouwelijk geïllustreerd. 'Hier is nog een veenweg uit de prehistorie'. 'Dit zijn de resten van een Romeins badhuis'. 'Een deel van dat klooster is gebouwd in de late Middeleeuwen'. 'Aan de gracht staat een patriciërshuis uit onze Gouden Eeuw'. 'Een van de oudste textiel fabrieken uit de negentiende eeuw staat aan de ... straat'. Omdat de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog al geschiedenis is voor de generaties geboren na 1940, kan ook hier met dit soort voorbeelden gewerkt worden: 'In dit bos staat een monument ter herinnering aan de groep verzetsstrijders die hier hun schuilplaats hadden en ontdekt werden'.

Elke docent - aanhanger van de beoefening van de lokale geschiedenis of niet - gebruikt plaatselijke en/of regionale voorbeelden om het algemene grofmazige geschiedbeeld te concretiseren.

Maar als er in de Engelse literatuur wordt gesproken van local history wordt de nadruk verlegd van de nationale geschiedenis naar de lokale. Daar speelt de geschiedenis van de eigen streek de hoofdrol. De geschiedenis van de streek wordt anders gebruikt en er worden (ook) andere vragen gesteld. 'Waarom werd dit kanaal gegraven?' 'Waarom werden de oudste textiel fabrieken hier gevestigd en wanneer?' 'Waarom duurde het tot de negentiende eeuw voor deze stad zich uitbreidde aan de andere zijde van de rivier?' 'Waarom loopthier de gemeentegrens?' 'Is dat altijd zo geweest?' 'Waarom wonen in deze wijk zoveel marktkooplieden?' 'Waarom zitten deze brouwerijen hier allemaal bij elkaar?'

Het belang van vragen stellen blijkt hier overduidelijk. Het stellen van de (goede) vragen is belangrijker dan het vinden van de antwoorden, al is dat laatste natuurlijk ook aardig. Maar misschien moeten de leerlingen wel wat meer wennen aan het feit dat niet op alle vragen antwoorden kunnen worden gevonden en dat onzekerheden blijven bestaan.

Er zijn veel onderwerpen die in schoolboeken niet of nauwelijks aan de orde komen en toch tot de geschiedenis behoren. Door de beoefening van lokale geschiedenis kunnen minder gebruikelijke onderwerpen aan de orde komen en bijdragen tot een informelere historische opvoeding, tot een vorm van natuurlijk, niet schools, leren. In de vaak zo aardig geschreven Engelse literatuur over het onderwerp lokale geschiedenis staan veel kleine zinnen of omschrijvingen die duidelijk maken dat het bezig zijn met lokale geschiedenis aantrekkelijk kan zijn. It happened here. To use books and boots. History all around you, standing in your own shoes. En de docent moet oppassen voor de valkuil bij het beoefenen van lokale geschiedenis: een vage nostalgie naar het verleden opgeroepen en het daarbij laten. "Local history ... may well begin with the parish pump - it should never end there". (2) Er moeten onverwachte en zelfs ongebruikelijke middelen te baat worden genomen om de regio te leren kennen. "The need for open eyes ... is probably more immediately obvious than the need for an open mind ... Carborn and following regular routes we often know little about our localities". (3)

de plaats van lokale en regionale geschiedenis in de school

De beoefening van de lokale en regionale geschiedenis verdient een grotere plaats in het voortgezet onderwijs dan zij tot op heden inneemt. In het basisonderwijs wordt regelmatig aandacht besteed aan lokale geschiedenis. Het is daar vooral een pedagogisch uitgangspunt: verken met de leerling de eigen omgeving en maak hem daarmee vertrouwd. Ook aan de universiteiten kunnen studenten zich specialiseren in het verleden van de eigen regio. Met name in de doctoraal-fase is de lokale geschiedenis een respectabel onderzoeksgebied geworden. Maar in de overgangperiode tussen basisonderwijs en universiteit komt de lokale geschiedenis in het algemeen veel minder aan bod. Meestal nog wel in de brugklas, bijvoorbeeld binnen het thema prehistorie, waar de terpen in Groningen, de hunebedden in Drenthe en de klokkekers van de Veluwe met nadruk de geschiedenis van de eigen omgeving illustreren. En indien er mogelijkheden zijn, wordt de les-serie afgesloten met een bezoek aan museum of oudheidkamer waar de prehistorische vondsten uit de streek zijn uitgesteld. Maar daarna blijft het veelal stil. De lokale geschiedenis als illustratie bij het algemene beeld, dat wel. Lokale geschiedenis als geschiedenis op zichzelf, niet alleen in dienst van de nationale historie, dat veel minder.

Is die stilte te verklaren? Is bijvoorbeeld in het voortgezet onderwijs niet mogelijk wat daarvoor en daarvan wel kan? Tijd besteed aan lokale geschiedenis kan

niet besteed worden aan 'andere' geschiedenis. Een docent (en de klas) zal ervoor moeten kiezen. Kan dat ook? Biedt bijvoorbeeld het Rijksleerplan Geschiedenis en Staatsinrichting daarvoor ruimte?

Voorstel leerplan Rijkscholen. Geschiedenis en Staatsinrichting

I Doelstelling

Het doen verwerven van kennis en inzicht in belangrijke historische structuren en processen als bijdrage tot de vorming van de leerlingen tot bewuste cultuurdragers.

II Leerplan

Eerste leerjaar (vwo, havo en mavo):

Behandeling van een aantal onderwerpen uit de prehistorie, de oudheid en de middeleeuwen, waarbij op de voorgrond staat het doen verwerven van enig inzicht in de historische ontwikkeling.

Gymnasium

Tweede, derde en vierde leerjaar

a Verdere behandeling van onderwerpen uit de algemene en Nederlandse geschiedenis tot heden, waarbij op de voorgrond staat het doen verwerven van inzicht in de historische ontwikkeling. Bij de behandeling van onderwerpen uit de Nederlandse geschiedenis dient aandacht te worden besteed aan de hedendaagse staatsinstellingen van het Koninkrijk der Nederlanden en hun functie.

b Het leren gebruiken van hulpmiddelen om historische informatie te verkrijgen.

c Behandeling van onderwerpen uit de geschiedenis van de Grieken en Romeinen gedurende één lesuur per week in het vierde jaar.

Vijfde en zesde leerjaar

a Diepgaande behandeling van de historische ontwikkeling gedurende de laatste halve eeuw.

b Behandeling van enige bijzondere onderwerpen uit de algemene en Nederlandse geschiedenis, waarbij de leerlingen mede voorbereid worden op het zelfstandig bestuderen van een historisch onderwerp. Begeleiding van de leerlingen bij het zelfstandig bestuderen van zulke onderwerpen.

c Behandeling van de ontwikkeling van de staatsinstellingen van het Koninkrijk der Nederlanden en van hun hedendaagse structuur en functie.

Atheneum

Tweede, derde en vierde leerjaar

a Verdere behandeling van onderwerpen uit de algemene en Nederlandse geschiedenis tot heden, waarbij op de voorgrond staat het doen verwerven van inzicht in de historische ontwikkeling. Bij de behandeling van onderwerpen uit de Nederlandse geschiedenis dient aandacht te worden besteed aan de hedendaagse staatsinstellingen van het Koninkrijk der Nederlanden en hun functie.

b Het leren gebruiken van hulpmiddelen om historische informatie te verkrijgen.

Bovendien voor het atheneum A:

c Behandeling van onderwerpen uit het staatsrecht gedurende één lesuur per week in het vierde leerjaar.

Vijfde en zesde leerjaar

a Diepgaande behandeling van de historische ontwikkeling gedurende de laatste halve eeuw.

b Behandeling van enige bijzondere onderwerpen uit de algemene en Nederlandse geschiedenis, waarbij de leerlingen mede voorbereid worden op het zelfstandig bestuderen van een historisch onderwerp. Begeleiding van de leerlingen bij het zelfstandig bestuderen van zulke onderwerpen.

c Behandeling van de ontwikkeling van de staatsinstellingen van het Koninkrijk der Nederlanden en van hun hedendaagse structuur en functie.

Uit de zeer globale omschrijving van wat het schoolvak volgens het RLP moet behandelen, blijkt dat met name in de leerjaren voor de pakketkeuze de docent alle ruimte - letterlijk en figuurlijk - heeft om zich in zijn lessen bezig te houden met lokale geschiedenis. Als door een geschiedenissectie voor elk leerjaar van de onderbouw een jaarplan wordt gemaakt, kan een lokaal of regionaal thema in elk leerjaar voorkomen. Dit alles zonder in strijd te zijn met de vage voorschriften uit het Rijksleerplan. Leve deze vaagheid! Maar ook in de bovenbouw - met geschiedenis als keuzevak - behoeft de lokale geschiedenis niet verwaarloosd te worden. Bij de zogenaamde speciale onderwerpen zijn mogelijkheden te over. Klassikaal, in groepen of individueel kunnen onderzoekjes op dit terrein gedaan worden. Veel zal afhangen van het enthousiasme van de docent.

Dat er - ondanks de vrijheid die het RLP biedt - toch betrekkelijk weinig gedaan wordt, is wel begrijpelijk, om bijvoorbeeld één of meer van de volgende redenen:

- De docent kent de streek waar hij les geeft niet goed; hij komt van elders en denkt ook niet zo lang te blijven.

- De docent voelt zich niet deskundig op dit terrein of op het gebied van de hulpwetenschappen die van belang kunnen zijn bij deze studie: sociologie, archeologie, geografie, demografie, kunstgeschiedenis, statistiek en dergelijke.

- Een gebrek aan tijd - de normale voorbereiding voor de lessen is al zo arbeidsintensief. Voorbereiding van lessen lokale geschiedenis is nog tijdrovender.
- Een gebrek aan lesuren op het rooster: de 'gewone' leerstof kan al niet eens behandeld worden.
- De druk van het naderende eindexamen.
- De docent is de enige van de vaksectie die 'voelt' voor lokale geschiedenis. Alleen komt hij er niet toe en het systeem van gemeenschappelijke proefwerken maakt dat hij met de collega's 'mee' moet.
- Een gebrek aan hulpmiddelen: geen budget om te reizen, te kopiëren, sprekers uit te nodigen en om apparatuur aan te schaffen als bandrecorder, foto toestel en eventueel filmapparatuur.
- Het wordt niet gezien als 'echte' geschiedenis...

De beoefening van lokale (regionale) geschiedenis heeft lange tijd niet erg in aanzien gestaan. Mogelijk is één van de oorzaken hiervan dat men geen duidelijk onderscheid wist te maken tussen de heemkunde - het vaak wat nostalgische verzamelen van historische gegevens met betrekking tot de eigen omgeving - en de lokale/regionale geschiedenis. Een andere oorzaak zou kunnen zijn dat de beoefening van de lokale/regionale geschiedenis na de Tweede Wereldoorlog enigszins besmet was in verband met het gebruik ervan in het Derde Rijk in het kader van de Blut und Boden-theorie.

Maar het imago van deze geschiedenis is in de afgelopen jaren grondig veranderd. De situatie dat de beoefening ervan alleen in handen was van (vaak uitmuntende) amateurs bestaat niet meer. Ook de vakwetenschap toont nu veel belangstelling voor deze tak van de geschiedschrijving en professionals en amateurs werken vaak met veel vrucht samen. Een volwaardige beoefening van de lokale en regionale geschiedenis is mogelijk gebleken.

argumenten voor de beoefening van lokale en regionale geschiedenis in de school

De argumenten hiervoor zijn van pedagogisch-didactische aard én komen voort uit veranderende opvattingen over wat het schoolvak geschiedenis zou kunnen of moeten zijn. (Een strikte scheiding van beide soorten argumenten is niet geheel mogelijk)

A. Argumenten voortkomend uit veranderende opvattingen over het schoolvak geschiedenis.

Beeldvorming

Geschiedenis op school is vaak voor een groot deel nog een zaakvak, een leervak. De leerlingen krijgen meestal een kant en klaar historisch beeld voorgeschoteld en hun taak is (slechts!) zich dit beeld eigen te maken. Hierdoor onder andere is de afstand tussen het schoolvak geschiedenis en de geschiedenis als wetenschap groot. Fontaine schrijft in hoofdstuk tien van Geschiedenis op school 'Waarom bronnen in het onderwijs?'

"De geschiedenis die onze leerlingen te verwerken krijgen, staat ver van de geschiedenis die gebeurd is. De werkelijk gebeurde geschiedenis - datgene wat ooit mensen hebben gedaan en verzuimd - is voor altijd verzonken en kan alleen in de geest nog worden opgeroepen. Een deel ervan is neergelegd in de getuigenissen van tijdgenoten, in brieven, dagboeken, verdragen, verslagen, wetten, kronieken - documenten die wij bronnen plegen te noemen en die voor een deel bewaard zijn gebleven. Vergeten we echter niet dat deze bronnen zich al in de eerste graad van distantie van de gebeurde historie bevinden. Die bronnen worden verwerkt in monografieën en artikelen, de tweede graad van distantie, en deze weer in handboeken, de derde graad. Op grond van die handboeken komen de leerboeken tot stand, dat is dan al de vierde graad van distantie. Worden die leerboeken samengesteld uit andere leer-

boeken - wat wel eens gebeurt -, dan krijgen we aldus de vijfde graad. Dat is intussen zo ver weg, dat de authentieke geschiedenis zelf, het historisch gebeuren, zo goed als uit het oog verdwenen is. Daar kan de docent niet veel aan doen, want hij gaat globaal te werk, de stof moet af, hij moet voort en wil niet te lang op één punt blijven hangen. En als hij een slecht docent is, dan praat hij het boek wat na en nog wat eromheen en scheidt aldus de vijf-en-een-halfde of de zesde graad van distantie.

Wij hanteren de geschiedenis vrijwel uitsluitend deductief, d.w.z. wij brengen de leerlingen met een voltooid wetenschappelijk resultaat (het leerboek, ons betoog) in aanraking en van daaruit regelen we onze werkzaamheden en trekken onze conclusies.

De nadelen die dit met zich mee brengt, hangen met elkaar samen: de leerling ondergaat dit resultaat als onherroepelijk en afgerond, dus als iets waarbij voor hem maar weinig meer te doen is, tenzij het memoriseren van de stof. Kunnen we zo onze leerlingen bijbrengen, dat geschiedenis een 'proces' is of uit 'processen' bestaat (...).(4)

Het werken met bronnen biedt de leerling de mogelijkheid geschiedenis ook als een onderzoeksvak te zien. Op basis van de bronnen kan een beeld van het verleden worden gevormd in plaats van aangeboden. Met name bronnen van de lokale en regionale geschiedenis zijn om uiteenlopende redenen zeer bruikbaar voor historisch onderzoek en historische beeldvorming op het niveau van leerlingen.

Relatie wetenschap-schoolvak.

De relatie wetenschap-schoolvak is lange tijd (nu nog?) een schijnrelatie geweest. Uiterlijk leken ze wel op elkaar. Sinds de jaren zestig ontwikkelen ze zich in de zelfde richtingen; bij voorbeeld:

Wetenschap	Schoolvak
Naast een algemeen overzicht meer nadruk op themacolleges.	Geschiedenis in onderwerpen, meer thematische werkwijze.
Nieuwe werkvormen: hoorcolleges én werkcolleges.	Pogingen tot meer zelfwerkzaamheid van de leerling: werkboeken, opdrachten.
Grotere nadruk op vaardigheden.	Idem.
Leerstoelen contemporaine geschiedenis.	Grote nadruk in de bovenbouw op de laatste 50 jaar, met name ook bij het eindexamen.

Maar een nadere beschouwing leert dat de relatie oppervlakkig is. Bij gebrek aan denken over die relatie was en is er weinig sprake van wederzijdse bevruchting. "New approaches to history, as with other subjects, tend to find a place in the school curriculum a generation after they have attained academic respectability".(5) Omgekeerd: invloed van ontwikkelingen binnen het schoolvak op de wetenschapsbeoefeningen komt ook zelden voor.

Studenten die tijdens de doctoraalfase van hun opleiding in de scholen hospiteren, geven soms blijk van verbazing. Er blijkt nóg een 'soort' geschiedenis te zijn die ze tot het moment van hospiteren niet kenden: de schoolgeschiedenis. Het proces van transformatie van wetenschap naar schoolvak is ten dele een individueel proces die elke leraar zelf doormaakt. Maar daarnaast zouden beoefenaren van de wetenschap en de werkers in de school meer dan nu het geval is moeten denken over het belang van de bestudering van de geschiedenis voor de maatschappij en de school. Ook hier kan de lokale (regionale) geschiedenis van belang zijn. De bestudering van de geschiedenis van de eigen omgeving maakt het mogelijk nieuwe ontwikkelingen in de geschiedwetenschap zoals bij voorbeeld de 'oral history' (het gesproken verleden), de 'family history' (gezinsgeschiedenis), de landschapsgeschiedenis en de industriële archeologie op natuurlijke wijze in de les

te betrekken.

Vaardigheden.

Met de invoering van de Mammoetwet is het aantal wekelijkse lessen geschiedenis in de onderbouw verminderd. Voor de bovenbouw werd geschiedenis een keuzevak. Dit betekent dat de geschiedenis van prehistorie tot heden gedurende drie of vier schooljaren bestudeerd kan worden, daarna laat circa 50 procent van de leerlingen het vak ook vallen. De stofoverlading in die drie of vier jaren leidde ook al vóór de invoering van de Mammoetwet tot de noodzaak van keuzes voor veel docenten. Titels van schoolboeken verschenen na 1968 duiden aan hoe men de oplossing dacht te vinden: Mijlpalen uit de geschiedenis, Geschiedenis in onderwerpen, Geschiedenis in thema en taak. Die keuzes vereisen minder algemeen overzicht, meer thematisch werken: moed om weg te laten.

Het oefenen van vaardigheden werd belangrijker, daar niet alles - de 'hele' geschiedenis - op school kon worden behandeld. De leerling moest later zelf zijn weg in de hof der historie kunnen vinden. Vaardigheden dus behoren tot het handwerk van de historicus worden geoefend. De leerling moet bij voorbeeld door analyse, interpretatie en onderlinge vergelijking van bronnen zelf kunnen vaststellen op welke wijze kennis van het verleden wordt verkregen. Heel concreet kunnen een aantal van die vaardigheden genoemd worden: de leerling moet aan de hand van de bronnen in staat zijn:

- te ordenen;
- vragen te beantwoorden als: Hoe komen we aan onze kennis? Wat voor soort bron is dit? Waar komt de bron vandaan? Waarom werd dit geschreven?;
- een ontwikkeling aan te geven;
- verschillende stadia van een ontwikkeling aan te wijzen;
- tot het aangeven van oorzaken en gevolgen;
- in te zien dat een historische bron niet zonder meer geaccepteerd mag worden;
- de in een bron meegegeven maar niet expliciet vermelde informatie aan te duiden;
- uit voorbeelden te zien dat bepaalde levensgebieden elkaar beïnvloeden;
- in te zien dat historische verschijnselen en gebeurtenissen in verband met hun tijd moeten worden gezien;
- zich af te vragen in hoeverre een historisch gegeven is bepaald door de tijd;
- het individuele van het algemene te onderscheiden;
- te zien dat het bijzondere pas begrijpelijk wordt als het gezien wordt tegen de achtergrond van het algemene;
- te zien dat het algemene pas begrijpelijk wordt als het door bijzonderheden wordt geconcretiseerd;
- in te zien dat het beoordelen van historische vragen gebonden is aan het standpunt van degene die beoordeelt.

B. Argumenten van pedagogisch-didactische aard.

Zelfwerkzaamheid en zelfontdekkend leren.

Sleutelwoorden als zelfwerkzaamheid en zelfontdekkend leren markeren belangrijke ontwikkelingen in het Nederlandse geschiedsonderwijs: pogingen om de leerling actiever in het leerproces te betrekken, waarbij het werken met bronnen een belangrijke rol speelt. Juist de geschiedenis van de eigen omgeving biedt veel mogelijkheden dit in het onderwijs te realiseren. Bronnen voor lokale en regionale geschiedenis zijn meestal goed bereikbaar, vaak beter dan voor de algemene geschiedenis. De Archieven zijn de laatste jaren een beleid gaan voeren dat erop gericht is andere dan de traditionele bezoekers van de archieven te interesseren voor wat een archief te bieden heeft. Men richt zich in toenemende mate op het onderwijs en in vele archieven zijn educatieve

medewerkers aangesteld.

Er is een overvloed aan veelsoortige bronnen. Bij voorbeeld kranten, foto's, ansichtkaarten, gemeenteraadsverslagen, volksverhalen, liederen, plattegronden van steden en dorpen, gebouwen, spoorlijnen, kanalen en het landschap. Deze veelsoortigheid maakte het gebruik van diverse werkvormen mogelijk. Hierdoor kunnen zowel oudere als jongere, handvaardige en meer intellectueel ingestelde leerlingen aan hun trekken komen.

De onder A genoemde vaardigheden zijn van groot belang bij onderwijs dat uitgaat van meer zelfstandig werkende leerlingen.

Concretisering

Lokale/regionale geschiedenis kan beschouwd worden als een vorm van concretisering van het algemene beeld van het verleden. De leerlingen worden geconfronteerd met de geschiedenis van hun eigen plaats of streek, met mensen en dingen die daarin een rol hebben gespeeld. De geschiedenis wordt daardoor tastbaarder. Noodzakelijke abstracties in het algemene leerboek: dé armen, dé rijken, dé socialisten, dé katholieken kunnen bij voorbeeld door personificatie - van iemand uit de eigen streek - tot een meer concreet beeld leiden.

Daarnaast kan deze geschiedenis worden gebruikt om het beeld van de algemene geschiedenis te toetsen: in hoeverre past de streekgeschiedenis in het meer algemene beeld van het verleden. De leerlingen kunnen proberen het bijzondere en het algemene te onderscheiden. Door op deze wijze gebruik te maken van de lokale/regionale geschiedenis kan het meer algemene beeld ook aangevuld of genuanceerd worden: de leerlingen leren zien dat het algemene beeld van het verleden grofmazig is. Tevens kunnen vaak vanuit de lokale/regionale geschiedenis lijnen getrokken worden naar de algemene geschiedenis. Men werkt dan als het ware van concreet naar abstract (zie ons voorbeeld van de Groninger Meikermiss tussen 1916 en 1921 opgenomen als bijlage).

Relatie met andere schoolvakken

De docent die besluit zich met zijn klas bezig te houden met lokale/regionale geschiedenis zal bemerken dat hij af en toe neiging voelt tot vakverbinding. De sociaal-geograaf kan hem inlichten over de geschiedenis van het landschap. De kunsthistoricus of tekenleraar kan behulpzaam zijn bij bestudering van de architectuur. Ook valt te denken aan samenwerking met de docent maatschappijleer, de docent biologie, de docent Nederlands. Een projectmatige opzet van de eerste verkenningen op het terrein van de eigen streek kan docenten over hun drempelvrees heen helpen. En kan leerlingen laten zien dat dingen met elkaar te maken hebben. Dat wat je bij aardrijkskunde leert toepasbaar kan zijn in de geschiedenisles en omgekeerd. Leren kan dan als zinvol ervaren worden.

School en buitenwereld

Het bezig zijn met de historie van de eigen omgeving kan barrières slechten tussen de school en de buitenwereld: contacten met ouders, grootouders en andere mensen uit de buurt. Om aan historische gegevens te komen, zullen de leerlingen enerzijds buiten de schoolwereld moeten treden, anderzijds zullen zij als gevolg van deze activiteiten ook de buitenwereld in de school brengen. De leerstof zal daardoor iets van z'n vervreemdend effect (Waarom moet ik dit allemaal leren?; wat heeft dat met mij te maken? zijn veelgehoorde opmerkingen van leerlingen.) kunnen verliezen. Het heeft wél iets met de leerling te maken. Het heeft met zijn ouders, zijn straat, zijn wijk, zijn stad, zijn streek te maken. En dus met hen.

Het bezig zijn met de geschiedenis van de eigen streek kan duidelijk maken dat geschiedenis niet alleen in boeken te vinden is. Maar overal om je heen. Dat je er zelf deel van uit maakt. De directheid van de "leerstof" die aansluit bij de ervaringen van de leerling

maakt dat hij op een natuurlijke manier erin slaagt zijn omgeving beter te leren kennen. De leerling krijgt de gelegenheid op andere wijze dan bij de "normale" les te ontdekken hoe hij nieuwe kennis kan ontwikkelen. Zijn (natuurlijke?) nieuwsgierigheid en creativiteit worden gestimuleerd. Aanrakingspunten met de huidige situatie zijn zo talrijk dat ze op eenvoudige wijze kunnen worden geïntegreerd. Kortom: geschiedenis is overal en de leerling kan er oog voor krijgen.

Historische belangstelling

De beoefening van de lokale/regionale geschiedenis kan een affectieve werking hebben. Door vele maatschappelijke veranderingen en het verdwijnen van veel vaste punten die het verleden kenmerkten, biedt het leven meer onzekerheden dan vroeger.

"To gain a foothold in this world, to get some understanding, at least, of what is happening to you, one must reduce size to a manageable scale and resolve confusion into patterns." (6)

De lokale/regionale geschiedenis kan de leerling helpen meer zicht te krijgen in deze patronen en mogelijkheden bieden voor identificatie met de eigen omgeving en de mensen die daarin wonen. Ook is er wellicht een kans dat de leerling in het vervolg zelf de weg weet te vinden naar streekmuseum of gemeentearchief: geschiedenis als vrijetijdsbesteding. Geschiedenis een hobby voor het leven.

Men verbaast zich wel eens over de appreciatie voor diverse "soorten" geschiedenis. De studierichting geschiedenis mag zich nog verheugen in een jaarlijks groot aantal studenten dat zich met haar wenst bezig te houden. Buiten de school bestaat veel belangstelling van mensen met zeer verschillende achtergronden voor veel aspecten van de geschiedenis. De archieven zitten vol met pluizers van de eigen stamboom. De familie Bellamy kluistert mensen aan de televisie (Geen kwaad woord over deze serie!). Het boek van de maand "Verleden Land" (september 1981) haalde een hoge oplage en werd door jong en oud gekocht. De reeks voorbeelden is eindeloos uit te breiden.

Maar het schoolvak geschiedenis? Wetenschappelijk opgezette enquêtes in Engeland en eigen steekproeven - zonder wetenschappelijke pretenties - laten zien dat het imago van het schoolvak - ondanks vele goede docenten - anders is. Na een geruchtmakend onderzoek onder Engelse leerlingen over hun belangstelling voor het schoolvak geschiedenis (1968) zegt Mony Price:

"There are the strongest reasons for supposing that in a great many schools it is excruciatingly, dangerously, dull and what is more, of little apparent relevance to the pupils." (7)

Deze conclusie trok zij toen 10.000 Engelse leerlingen geschiedenis plaatsten onder aan de lijst van "useful and interesting subjects" en hoog boven aan de lijst van "useless and boring subjects". Uitspraken als deze stemmen niet optimistisch, maar een gewaarschuwd mens telt voor twee. En gewaarschuwde leraren te zamen kunnen veel.

De inhoud van het schoolvak geschiedenis zal de komende jaren ongetwijfeld veranderingen ondergaan. Een brede onderwijskundige discussie over de vorm en inhoud van het onderwijs na de basisschool - of dat nu zal leiden tot een algemene invoering van een middenschool of niet - zal ook het geschiedenisonderwijs beïnvloeden. In welke richting het zich zal ontwikkelen is nog niet duidelijk. Maar het denken en praten hierover zal zeker niet te lang moeten worden uitgesteld. Het is belangrijk de lokale en regionale geschiedenis hierin, op basis van argumenten, te betrekken.

noten

1. Uit: Rapport van de Raadscommissie voor het Kermisvraagstuk.
2. W.B. Stephens, Teaching, 19.
3. W.H. Burston en C.W. Green, Handbook, 78.
4. L.G. Dalhuisen e.a., Geschiedenis op School (Gron., 1976).
5. D.J. Steel en C. Taylor, Family History in Schools (1973), 175
6. M. Reeves, Why History, 11.
7. M. Price, "History in Danger" in History, 52 (okt. 1968).

bijlagen - groninger meikermis (1916-1921)

Een voorbeeld van een lesopzet van zes à tien weken voor bij voorbeeld 4 Atheneum:

Doelstellingen:

- De leerlingen laten kennismaken met historisch materiaal dat in een archief gevonden kan worden.
- De leerlingen onderzoek laten doen naar wat het materiaal kan vertellen (en het is écht onderzoek, want voordat de leerlingen zich er mee bezig hielden had geen professionele historicus onderzoek verricht, vragen gesteld en antwoorden gegeven: alle resultaten zijn het werk van de leerlingen zelf).
- De leerlingen verwerken het materiaal tot een voor belangstellende leken leesbaar krantartikel.
- De leerlingen oefenen diverse (reeds genoemde) vaardigheden.
- De leerlingen kunnen op betere gronden al of niet een keuze maken voor het vak geschiedenis in 5/6 atheneum.

Werkwijze in schema:

Les 1	Bronnen: wat zijn dat? soorten problemen	Inleiding over bronnen + diverse opdrachten bij kleine bronnen (analyse, conclusie enzovoort).
Les 2	Bronnen door de leerlingen verzameld in school uitstellen en bespreken.	B.v. foto's, bonkaarten, ansichten, oude breiwerkjes, kranten enzovoort.
Les 3	Wat doet een archief? Waarom archieven?	Film en discussie.
Les 4	Bezoek aan archief.	Rondleiding, bekijken enig materiaal. Discussie.
Les 5	Werken met de bronnen (6, 7, in groepen. evt. 8)	Instructie docent, zelfwerkzaamheid.
Les 9	Presentatie onderzoek.	Presentatie aan de klas, bespreken problemen/werkwijze. Discussie.
Les 10	Evaluatie.	Van de lessen (proces). Van het thema (inhoud). Evt. publicatie van een artikel in historische rubriek van de plaatselijke krant (of in de schoolkrant).

Werkwijze tijdens les vijf (en eventueel zes, zeven, acht). De leerlingen worden in groepen van vier à vijf leerlingen verdeeld. Elke groep ontvangt een set van het zelfde materiaal. De docent heeft tevoren een selectie gemaakt uit het aanwezige archiefmateriaal en dit gekopieerd. Deze selectie door de docent zal vaak nodig zijn. Maar er moet wel rekening mee worden gehouden dat door de omvang van het aangeboden materiaal en de ruwe, ongeordende vorm voor de leerlingen voldoende spuurwerk overblijft. Tijdens het bezoek aan het archief kan vaak bekeken worden hoe het totale archief met betrekking tot het gekozen thema er uitziet (omvang, soorten stukken). Voor materiaal uit de negentiende en twintigste eeuw is het meestal niet nodig de bronnen om te zetten in keurig typewerk en hedendaags Nederlands. Zowel taal als handschrift leveren zelden problemen op. De charme van het spuurwerk wordt verhoogd door bronnen in (niet te moeilijk) handschrift.

Hierbij een kleine selectie uit het materiaal dat de leerlingen bij hun onderzoek betrekken.

20 APRIL 1918.

Gemeenteraad van Groningen.

Zitting van Zaterdag 20 April 1918, 's avonds half acht.

Voorzitter: De heer Mr. Dr. E. VAN KETWICH VERSCHUUR, Burgemeester.

Aanwezig de heeren SISSINGH, NIJHOFF, VAN DEN BERG, CATZ, MESDAG, KRAUS, VOERMAN, NANNINGA, HUIZINGA, SNEL, EVERSEN, COHEN, DE VRIES, WACHT, BOMERS, HOLLANDER, TAKKENBERG, DE MAREES VAN SWINDEREN, PLAAT, ZIJLSTRA., ROELFSEMA, REISIGER, MINGERINK, VAN BRUGGEN en DOORNBOS.

Afwezig de heeren: DE WAARD, LEVIE, VAN LESSEN, MEINDERS, VAN ELMPT, BOELMANS KRANENBURG, HELDER, ZUIDEMA, LOOT en RUGGE.

Nadat de Voorzitter de gechorst geweest zijnde vergadering heropend heeft, stelt hij aan de orde:

10) Rapport van de Commissie benoemd in de Raadsvergadering van 9 December 1916, om te overwegen of het wenschelijk is de kermis af te schaffen en daarvoor meer passende feestelijkheden en opvoedende genoogens in de plaats te stellen en eventueel die voorstellen aan den Raad te doen, die zij gewenscht mocht achten.

(Ingekomen 9 Maart onder nr. 15; de behandeling is uitgesteld 30 Maart onder nr. 7. Eene nota van den heer Bomers is alsnog bij de stukken gevoegd.)

De Voorzitter stelt voor te besluiten overeenkomstig de conclusie van het rapport en opent daarover de beraadslagingen.

De heer De Vries zegt dat er den 9den December een commissie is ingesteld, om te overwegen, of het wenschelijk is de kermis af te schaffen en daarvoor meer passende feestelijkheden en opvoedende genoogens in de plaats te stellen enz.

Nu kan men die taak van overwegen zeer verschillend opvatten. Heeft de commissie die taak ernstig opgevat? Naar spr.'s meening in geen deele. Vond de commissie het niet noodig een onderzoek ter zake in te stellen? Van een onderzoek is geen sprake geweest. Er zijn twee knusse, gezellige vergaderingen gehouden, en toen heeft men maar direct een conclusie getrokken.

Dat is geen ernstig werk en iets, wat spr. althans in geheel niet kan bevredigen. Spr. kan zich niet alleen met de conclusie niet vereenigen, maar het heele rapport ademt, om het maar eens heel kalm te zeggen, een geest van groote oppervlakkigheid. Wil spr. den arbeid van deze commissie goed karakteriseeren dan zou hij willen zeggen:

Ze dronken een glas (en nu blijft spreker fatsoenlijk) Ze deden geen snars. Maar lieten de zaak zooals ze was.

Spr.'s indruk is, dat de grootst mogelijke meerderheid al van te voren een vaststaande meening had en absoluut geen voet wenschte te geven aan de richting, die op ingetogen, godsdienstige, calvinistische gronden de kermis wilde nekken.

De kleinste mogelijke minderheid zat daar, maar zij had evenveel voor ledige stoelen en banken kunnen spreken.

Men heeft wat geconverseerd, een krats aan algemeene volkpsychologie gedaan, elkaar, waar het te pas kwam, een steek onder water gegeven, en toen heeft de grootst mogelijke meerderheid gebruik gemaakt van haar macht en bevoegdheid, en een hoers conclusie opgesteld, die eigenlijk meer nog was dan verwacht mocht worden:

dat de kermis is een groot volksvermaak, dat niet moet worden afgeschaft, enz.!

Men kan deze zaak evenwel, en dat is in de commissie niet geschied, nog van andere kanten bekijken dan van streng calvinistische of puriteinsche zijde. Spr. staat wezenlijk niet op dat standpunt, wil zelfs de zaak niet in hoofdzaak uit drankbestrijdersoogpunt bekijken.

In de vorige vergadering zei de heer de Waard: men heeft het volk het brood al ontnomen, laat men het de spelen niet onthouden.

Ja, 2000 jaar geleden hield men het volk koest met brood en spelen. Maar deze spreuk is gelukkig heden niet meer gargbaar en waardevol.

Spr. weet, hoe een groot deel van het volk stillieft, vooral in de onderste lagen, hoeveel grauwheid er is in hun bestaan, hoe weinig opbeuring. Spr. gunt hun gaarne een feest, maar juist hun gunt hij méér, iets beters, iets anders dan de kermis biedt, juist hun zou spreker zoo gaarne iets willen geven wat in staat is hun genot te geven en tegelijkertijd hun geest te verheffen. Deze genottoeikers in hun zoeken te helpen, eerlijk bij te staan, dat wil spr. Men kan daarmee niet wachten tot het volk zelfs iets anders zoekt. Dat zou een ontkenning zijn van de arbeid der leiders. Helaas komen de veranderingen niet uit het volk zelf, het is gewoon geraakt leiding van boven te ontvangen en het ziet naar het voorbeeld der

Notulen van de eerste vergadering (gehouden 2 Dec. 1918) van de Commissie, benoemd in de Raadsvergadering van 20 April 1918, om een onderzoek in te stellen, welke meer passende feestelijkheden en opvoedende genoogens in de plaats van de kermis kunnen worden gesteld en eventueel die voorstellen aan den Raad te doen, die zij gewenscht mocht achten.

Aanwezig zijn de Heeren Mr. Dr. E. de Vries, J. Traacht en J. Bomers. Afwezig met kennisgeving de Heer D. Lystra.

Tot Voorzitter wordt gekozen de Heer de Vries en tot Secretaris de Heer Bomers.

De Voorzitter spreekt den wensch uit, dat deze Commissie er in moog slaagen iets bereidzgend tot stand te brengen. Hij wijst er op, dat de arbeid een moeijake zal zijn, omdat de hang naar de oude wijze van feestvieren, er bij een deel der bevolking nog al sterke insich en verwangmiddelen van de kermis maar niet zoo voor afgrijzen zijn. Spr. is van meening, dat eens uitgebreide enquête naar andere genoogens zal dienen te worden ingesteld en daarbij eventueel voorstellen hebben te rekenen op zeker vooroordeel en tegen zin. Toecht acht spr. de zaak van de groot belang, om ook zelfs voor de grootste moeijakheden bereid te zijn. Moeijakheden lijnen om te te overwinnen.

meer ontwikkelder. Voor een oogenblik wil het zijn ellende vergeten en zoekt het genot, wat het ook is zonder de kwaliteit kritisch genoeg te beschouwen.

Spr. wil hun ellende niet alleen mee helpen vergeten, hij wil die ook doen verdwijnen. Het geven van betere genietingen, het aankweeken van zin voor ontwikkeling zal in staat zijn hun gevoel van eigenwaarde te verhoogen, de eerste stap voor hun bewustwording.

Kan de Raad daarin geen leiding geven?

Atan

de Raadscommissie voor het Kermisvraagstuk.

Het Centraal Comité voor drankbestrijding te Groningen heeft met bijzondere belangstelling kennis genomen van Uwe circulaire van den 23 Dec. j.l., waarin door U wordt gevraagd door welke volksfeesten ons Comité de kermis zou wenschen te vervangen.

Het Comité gevoelt zich gedrongen allereerst zijn groote blijdschap te uiten over het feit dat een raadscommissie voor dit vraagstuk is ingesteld en dat met ernst wordt gezocht naar een inhoudrijker volksfeest dan de kermis voor onzen tijd is.

Het Comité kan niet nalaten als zijn innige overtuiging uit te spreken dat het nu, in dit jaar 1920, het juiste tijdstip is voor kermisvervanging en dat een voortbijlaten van dit rechte oogenblik, oorzaak kan worden van jarenlang uitstel van verbetering in dezen. Zovals U, beter nog dan aan ons Comité, bekend is zal zijn, hebben meerdere gementen, na de onderbreking der kermissen tijdens de oorlogsjaren, deze vernakelijkingen in 1919 niet op de oude wijze herokt, maar ze of afgeschaffd of verwoerd.

Het is de hartgrondige wensch van ons Comité dat Uwe Commissie en het gemeentebestuur moede noch kosten zullen ontzien om een verouderd vermaak door een geestrijker volksfeest te vervangen.

Daarlatende in hoeverre in oudere tijden de kermissen op hare plaats waren, zijn ze nu:

sinds lang onnoodig als hoopgelegenheid, door de veralgemeening van handel en verkeer, de geregelde markten en overtalrijke winkels; voortlang overbodig gemaakt als brengrers van nieuwigheden en bezienswaardigheden door dagbladen, tentoonstellingen e.d.; terwijl de meening, dat de kermis voor sommigen de eenig mogelijke ontspanning zou zijn, een overblijfsel is uit tijden die geen volksconcerthen, volksvoorstellingen, volksoogenscholen, geen uitstapjes per rijtuig, geen bioscope tenten, en veel analphabeten kenden.

Verdwonen is de betekenis voor handel, ontwikkeling en ontspanning; gebleven is een verzameling onbeduidende vernakelijkingen, aanbidding gevend tot allerlei uitspattingen.

Dat er ook heden in allerlei kringen nog wel liefhebbers van kermisvermaak zijn is geen reden tot bestendiging daarvan.

Er bestaan ook nog wel lieden die zich met graag gouden vermaak met katteampullen of paling trekken, wat echter niet om hunnentwille wordt in stand gehouden.

PROTEST

tegen het besluit tot afschaffing der Kermis.

NAAM	ADRES.	SAMENVATTING VAN DEN INHOUD DER SCHRIFTELIJKE ANTWOORDEN EN VAN HET MONDELING OVERLEG.														
Abenoms Liccama G. Liccama R. Liccama Ab. Hays P. B. Dijkhuis Stel A. Spaak J. ... J. Veldkamp G. ...	Herman Colles Bingshaad 1 .. St. Luceuskerk	Vragenlijsten. Uit de 221 antwoorden van gemeenten blijkt, dat in Juni 1920 in 108 gemeenten geen kermis voorkwam, in 99 wel. Sedert zijn de kermissen te Hengelo en Hilversum afgeschaft en werden te Zaandam, Maastricht en Veendam proeven genomen met vervangende volksfeesten. Daar Amsterdam niet is geteld bij de eerste, Groningen niet bij de tweede lijst is heden de verhouding ten aanzien der ingekomen antwoorden: 114 zonder, 95 met kermis. Bedenkt men daarbij, dat in de rij der gemeenten zonder kermis o.a. staan de steden Amsterdam, Rotterdam, 's Gravenhage, Arnhem, Utrecht, Leiden, Haarlem, Delft, Schiedam, Maassluis, Vlaardingen, Amersfoort, Wageningen, Zutphen en Kampen, dan is vast te stellen, dat een bijzonder groot deel der Nederlanders leeft in kermisvrije plaatsen. In sommige gemeenten is de kermis sinds menschenheugenis afgeschaft. Vanaf 1850 gaat de verdwijning der kermis in de grootere gemeenten met toename der snelheid. Tusschen 1870 en '75 worden 4, in de volgende 25 jaar 22, van 1900 tot nu toe 40 afschaffingen vermeld. Vanaf 1900 ging bijna elk jaar een kermis te niet, sedert 1914 gemiddeld 5 per jaar.														
1. Bestaat er in uwe gemeente een kermis?	ANTWOORDEN. Gelukkig niet	Er is een toenemende neiging tot kermisafschaffing aan te wijzen, die nu per jaar even veel opheffingen veroorzaakt als aanvankelijk per kwarteeuw.														
2. Is zij bloeiend of kwijnend?	—	In 64 gemeenten van de 81 waar de kermis verviel, kwam daarvoor niets in de plaats.														
3. Is zij afgeschaft, zoo ja, in welk jaar?	Ja; 't jaer heb ik 'nen besdiepen; want wel meer dan 30 jaer gel	Een der antwoorden op de vraag naar vervangingsfeesten luidt, dat de wegname dezer onderwetsche dronkenanspartijen niet als een gemis is te beschouwen, waarvoor een vergoeding in de plaats moet komen.														
4. Is zij wel eens afgeschaft geweest, en later weer ingesteld?	neen.	Werkplan. De Commissie besloot zich gegevens te doen verschaffen door het uitzenden van vragenlijsten en het houden van enquêtes en conferenties.														
5. Welke publieke gemakkelikheden of pogingen daartoe, zijn voor de kermis in de plaats gesteld?	geene.	Vragenlijsten. Door de Commissie werd de hier volgende vragenlijst opgesteld en verzonden aan 225 gemeenten met meer dan 10.000 inwoners. Gegevens van kleinere gemeenten achtte zij geen bruikbaar vergelijkingsmateriaal voor Groningen.														
6. Zijn die pogingen gelukt of mislukt? Indien het laatste, waaraan is die mislukking toe te schrijven?	—	Model Vragenlijst. <table border="1"> <thead> <tr> <th data-bbox="1039 1415 1316 1447">Vragenlijst.</th> <th data-bbox="1316 1415 1444 1447">Antwoorden.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1039 1447 1316 1491">1. Bestaat er in Uwe gemeente een kermis?</td> <td data-bbox="1316 1447 1444 1491"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1039 1491 1316 1535">2. Is zij bloeiend of kwijnend?</td> <td data-bbox="1316 1491 1444 1535"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1039 1535 1316 1579">3. Is zij afgeschaft, zoo ja, in welk jaar?</td> <td data-bbox="1316 1535 1444 1579"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1039 1579 1316 1622">4. Is zij wel eens afgeschaft geweest en later weer ingesteld?</td> <td data-bbox="1316 1579 1444 1622"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1039 1622 1316 1710">5. Welke publieke gemakkelikheden of pogingen daartoe, zijn voor de kermis in de plaats gesteld?</td> <td data-bbox="1316 1622 1444 1710"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1039 1710 1316 1830">6. Zijn die pogingen gelukt of mislukt? Indien het laatste, waaraan is die mislukking toe te schrijven?</td> <td data-bbox="1316 1710 1444 1830"></td> </tr> </tbody> </table>	Vragenlijst.	Antwoorden.	1. Bestaat er in Uwe gemeente een kermis?		2. Is zij bloeiend of kwijnend?		3. Is zij afgeschaft, zoo ja, in welk jaar?		4. Is zij wel eens afgeschaft geweest en later weer ingesteld?		5. Welke publieke gemakkelikheden of pogingen daartoe, zijn voor de kermis in de plaats gesteld?		6. Zijn die pogingen gelukt of mislukt? Indien het laatste, waaraan is die mislukking toe te schrijven?	
Vragenlijst.	Antwoorden.															
1. Bestaat er in Uwe gemeente een kermis?																
2. Is zij bloeiend of kwijnend?																
3. Is zij afgeschaft, zoo ja, in welk jaar?																
4. Is zij wel eens afgeschaft geweest en later weer ingesteld?																
5. Welke publieke gemakkelikheden of pogingen daartoe, zijn voor de kermis in de plaats gesteld?																
6. Zijn die pogingen gelukt of mislukt? Indien het laatste, waaraan is die mislukking toe te schrijven?																
Van B. en W. der gemeente		Van B. en W. der gemeente: Mei 1919.														
MEI 1919. Staphorst, W. ... burg		Antwoorden op de vragenlijsten. Bij den secretaris kwamen in 221 beantwoorde vragenlijsten welke bij dit Rapport zijn gevoegd als Bijlage II nos. 1-221.														

Uit: Rapport van de Raadscommissie voor het Kermisvraagstuk.

Humoristisch vertelt de enquête hoe op den eersten kermisdag een urenlange regen de alcoholverhitting afkoelde. Waefer kermis meer alcohol door water vervangen, de zaak zou er frischer voorstaan. Tragisch klinkt het in den mond der voorstanders:

„Niemand, die dan ook zoo dwaas zou zijn, dit vermaak nog in te voeren, als „het niet reeds bestond“. Blz. 63 Rapport.

Het groote drankmisbruik wordt ten deele aan te late sluitingsuren, ten deele hieraan toegeschreven

„de groote massa ziet in „de kermis eene geautoriseerde gelegenheid tot „losbandigheid.

„Dit feest heeft n.l. een officieel karakter, het wordt gesanctioneerd door het „Gemeentebestuur en met diens voorkeus gehouden. En dit nu is juist het „grootste kwaad, dat de kermis aankleeft, „die pré, welke kermisdagen boven andere dagen gemeten.“

Een der gewichtige argumenten in 1918 voor is... de ééne vrije Zaterdagmiddag per jaar! Wel leven wij snell! Hoe ver ligt zoo'n argument nu reeds achter ons, na zoo ver gevorderde invoering van den vrijen Zaterdagmiddag.

De Commissie kan zich geheel aansluiten bij het volgende overgenomen uit het antwoord van het Centr. Com. v. Drankbestr. te Groningen:

„Daarlatende in hoeverre in oudere tijden de kermissen op hare plaats waren, zijn ze nu:

sinds lang onnoodig als koopgelegenheid door de veralgemeening van handel en verkeer, de geregelde markten en overvloedige winkels; voorlang overbodig gemaakt als bringers van nieuwigheden en bezienswaardigheden door dagbladen, tentoonstellingen e. d., terwijl de meening, dat de kermis voor sommigen de enig mogelijke ontspanning zou zijn, een overblijfsel is uit tijden die geen volksconcerten, volksvoorstellingen, volkszangscholen, geen uitstapjes per rijwiel, geen bioscopekenden en véél analphabeten telden. Verdwenen is de betekenis voor handel, ontwikkeling en ontspanning; gebleven is eene verzameling onbeduidende vernakelijkheden, aanleiding gevend tot uitpattingen.

Dat er ook heden in allerlei kringen nog wel liefhebbers van kermisvermaak zijn is geen reden tot bestondiging daarvan. Er bestaan ook nog wel lieden die zich wat graag zouden vermaken met katknuppelen of paling trekken, wat echter niet om humentwille wordt in stand gehouden.“

Het eindoordeel over de kermis van nu moet zijn:

Het is geen volksfeest meer!

De ziel is heen, het lichaam gestorven, het kleed versleten, wat franje is over. Dat is de huidige kermis op 'n best. Maar in enkel franje gaat een volk slecht gekleed.

Rechts: Advies van Burgemeester en Wethouders op het Rapport van de Raadscommissie voor het Kermisvraagstuk. Groningen, 10 februari 1921. (Bijlage Raadsverslag nr. 234).

Foto rechts: Vlooiencircus op de kermis te Groningen.

Wat het drankmisbruik betreft: Telt men het aantal processen-verbaal wegens openbare dronkenschap gedurende de vijf kermisperiodes 1910—1914 en gedurende de vroegere kermisdagen 1915—1919 tezamen, dan komt men voor de kermisperiodes tot een totaal van 128 en voor de periodes, waarin geen kermis is gehouden tot een totaal van 115 in de 5 jaren. Dit verschil van totaal 13 of gemiddeld nog geen 3 gevallen gedurende de geheele periode van 11 dagen is niet noemenswaard en het

staat allerminst vast, dat het een gevolg van de kermis is. Er zijn herhaaldelijk gewone tijden in het jaar, waarin het aantal belangrijker is. Tronwens de commissie vermeldt zelf, dat in 1910 in de aan de kermis voorafgaande 11 dagen het aantal processen-verbaal 26 bedroeg tegen slechts 20 in de 11 kermisdagen. In 1919 toen er geen kermis was, bedroeg het aantal in dezelfde periode 42. Eenig verband tusschen het aantal gevallen van openbare dronkenschap en de kermis is dus in geen geval aan te toonen. Dit is te opmerkelijker, wanneer men in het oog houdt, dat de kermis een zeer groot aantal personen van buiten, grotendeels jonge menschen, in de stad brengt. Het spreekt vanzelf, dat dit geen verschijnsel is, dat specifiek tot de kermis behoort. Hetzelfde zou zich bij feesten van geheel anderen aard die groote massa's menschen uit de provincie naar onze gemeente trekken, evenzeer voordoen. Wij vestigen in dit verband de aandacht op de door de commissie aangehaalde uitspraak van de afd. Groningen der Nederl. Middernachtzendingvereniging, dat van het aantal gevallen, waarin de Middernachtzending tijdens de kermis van 1920 waarschuwend moest optreden, men in 75 pct. der gevallen met jongelieden van buiten de stad bleek te doen te hebben.

Wat overigens de opgaven der Middernachtzending betreft, zoo blijkt daaruit, dat gedurende de kermissen van 1905 tot 1914 gemiddeld 18 à 19 maal per nacht paren werden aangetroffen onder zoodanige omstandigheden, dat aanleiding bestond om waarschuwend op te treden, tegen slechts gemiddeld 2 à 3 maal per nacht in gewone tijden. Deze cijfers maken bij eerste kennismaking ongetwijfeld indruk. Bedriegen wij ons echter niet, dan wordt vanwege de Middernachtzending gedurende de kermis veel systematischer en op veel uitgebreider schaal ge-

werkt dan in gewone tijden. Wij meenen dan ook niet mis te tasten, wanneer wij in hoofdzak aan deze veel grotere activiteit, welke de Middernachtzending gedurende de kermis ontplooit, de zoo veel hogere cijfers toeschrijven. In gewone tijden worden door de politie tal van gevallen als de hier bedoelde geconstateerd, waarvan de Middernachtzending onkundig blijft, omdat zij in die tijden haar taak niet op zoo uitgebreide schaal kan vervullen. Gedurende de kermis van 1920 bedroeg het aantal gevallen, waarin de Middernachtzending waarschuwend moest optreden blijkens haar door de commissie vermelde opgave trouwens slechts gemiddeld 4 per nacht. Trekt men daarvan af het bovenvermelde percentage van 75 waar het jongelieden betrof van buiten de stad, dan blijft gemiddeld slechts één geval per nacht over, dus 100 à 200 pct. minder dan in gewone tijden. De uitspraak der Middernachtzendingvereniging, „dat de kermis op schrikbarende wijze dronkenschap en ontucht in de hand werkt“, wordt derhalve door de feiten geenszins bevestigd. De verklaring, door de commissie voor deze vermeende feiten gegeven, dat „jongens (w.o. 14-jarigen) in licht benevelde toestand zinnenprikkelende vertooningen bezoeken en daarna op straat tal van halfdronken meisjes vinden“ schijnt ons trouwens schromelijk overdreven. Van „zinnenprikkelende vertooningen“, die op de kermis zouden worden gegeven is ons niets bekend en de aanwezigheid van „tal van halfdronken meisjes“ heeft geen onzer gedurende de kermis ooit kunnen constateeren.

Wij resumeeren: De meerderheid van ons college acht voor afschaffing der kermis geen voldoende grond aanwezig; eene minderheid zou die afschaffing gaarne zien of althans niet betreuen.

Het instellen van eene gemeentelijke jaarlijksche feestweek, voor het geval dat eventueel tot afschaffing der kermis mocht worden besloten, meent ons college eenstemmig te moeten ontraden.

Op grond van het bovenstaande hebben wij de eer, u voor te stellen het rapport der commissie onder dankzegging aan deze voor den door haar verrichten arbeid, benevens dit ons advies voor kennisgeving aan te nemen.

B. en W.

variaties in bronnen

Gebouwen of onderdelen daarvan in de ruimste zin.

Bij voorbeeld: huizen, stoepen, kastelen, kerken, kapellen, abdijen, bruggen, tollens, forten, deuren, ramen, klokken, boerderijen, schuren, (water)molens, duivetillen, kalkovens, gevelstenen, daken, schoorstenen, zonnewijzers, winkels, windvanes, herbergen, uithangborden, pompen, watertorens, trappen, wachthuisjes, urinoirs, fabrieken, (gemeente)wapens, gedenkstenen.

Bronnen in het landschap (ook straatmeubilair).

Bij voorbeeld: wegen, bestrating, kanalen, begraafplaatsen, grafzerken, spoorlijnen, mijlpalen, wegwijzers, bossen, essen, brinken, ruilverkaveling, lantarenpalen, voederbakken, grenspalen, (ingang)hekken, jaagpaden, kruisen.

Geschreven en/of gedrukte bronnen in of buiten archieven.

Bij voorbeeld: kranten, notulenboeken, catalogi, pamfletten, tijdschriften, doopregisters, brieven, gemeenteraadsverslagen, foto's, stambomen, boeken, kaarten, ansichtkaarten, platen, gravures, plattegronden, statistieken, jaarboeken, streekromans, proclamaties, advertenties, rekeningen, kwitanties, dagboeken, kalenders, kaddasters, oorkonden, annalen, biografica, kronieken, memoires, enquêtes, poëzie-albums, straatnamen, familienamen enzovoort.

Orale bronnen.

Bij voorbeeld: liedjes, gedichten, volksverhalen, sagen, legenden, sprookjes, interviews, spelletjes, poëzie-albums, gewoonten, namen en bijnamen.

Voorwerpen.

Bij voorbeeld: schilderijen, munten, huisraad, familiewapens, landbouwwerktuigen, machines, kledingstukken, verlichting, resten van gewassen, aardewerk.

Oude gebruiken, gewoontes, bijgeloof.

Bij voorbeeld: gewoontes bij geboorte, huwelijk, dood, oogst, kerkgang, feesten, oud/nieuwjaar, naamgeving, bijgeloof: witte wieven, bijnamen, reuzen enzovoort.

aanbevelingen

"A 'rootless society' can benefit from the study of local history."

R. Douch.

Geschiedenisdocenten zullen zich regelmatig moeten bezinnen op de inhoud en leerstofkeuze van het schoolvak geschiedenis. Een duidelijker keuze voor de lokale/regionale geschiedenis dan tot nu toe gedaan is, zou de vervreemding van de schoolleerstof - leidend tot motivatie- en concentratieproblemen - enigszins kunnen verminderen. In de jaarplannen voor alle leerjaren van de onderbouw zou minimaal één thema moeten bestaan uit leerstof ontleend aan de geschiedenis van de eigen regio.

In de leerjaren waarin geschiedenis eindonderwijs is (m.a.v.o.-3, h.a.v.o.-3, atheneum-4, gym-

nasium-4) zou een behandeling van een regionaal/lokaal thema kunnen leiden tot een meer gemotiveerde keuze voor het vak geschiedenis in het eindexamenpakket.

In de omschrijving van het Rijksleerplan zou explicieter dan nu het geval is geweest moeten worden op de mogelijkheid lokale/regionale geschiedenis te bestuderen als volwaardig historisch onderzoeks-terrein.

De secties geschiedenis van scholen voor voortgezet onderwijs zullen zich, meer dan tot nu toe, moeten bekommeren om een budget voor hun sectie, zodat geen financiële belemmeringen de studie van lokale/regionale geschiedenis in de weg staan.

Docenten geschiedenis in een regio die zich hebben bezig gehouden in het kader van hun onderwijs met lokale/regionale geschiedenis zouden bereid moeten zijn hun lessen met anderen uit te wisselen. Er bestaat vaak schroom om lesmodellen, opzetten voor projecten en dergelijke buiten de eigen school - soms zelfs binnen de eigen sectie - ter discussie te stellen. Dat is jammer. Bij een grotere openheid zou kunnen blijken dat in een bepaalde regio meer lesmateriaal en lessuggesties aanwezig zijn dan menigeen dacht. Hier ligt mijns inziens een taak voor de historisch-didactische documentatiecentra (veelal in oprichting en nog weinig open naar belangstellenden buiten het eigen instituut) van universiteiten en lerarenopleidingen. Een samenwerkingsverband van deze documentatiecentra met bij voorbeeld archief, museum, openbare bibliotheek, Culturele Raad, en regionale afdeling van de VGN om te komen tot inventarisatie en uitleen van materiaal kan van groot belang zijn voor het onderwijs.

literatuur

Algemene literatuur waarin aandacht wordt besteed aan lokale/regionale geschiedenis.

M. Ballard, New Movements in the Study and Teaching of History (Londen, 1970).

W.H. Burston en C.W. Green, Handbook for History Teachers (Londen, 1972).

P.H.J.W. Gosden en P.W. Sylvester, History for the Average Child (Oxford, 1968).

M. Reeves, Why History (Londen, 1980).

Enige specifieke literatuur over lokale/regionale geschiedenis.

G.A. Chinnery, Studying Urban History in Schools (The Historical Association, 1971).

T. Corfe, History in the Field (Londen, 1970).

R. Douch, Local History and the Teacher (Londen, 1972).

A. Rogers, Approaches to Local History (Londen, 1977).

D.J. Steel en L. Taylor, Family History in Schools (Londen, 1973).

W.B. Stephens, Teaching Local History (Manchester, 1977).

P. Thompson, The Voice of the Past: Oral History (Oxford, 1978).

J. Vince, History All Around You (Exeter, 1977).